

ÖZEL SAYI: 32

HECE

ISSN 1301-210X

AYLIK EDEBIYAT DERGİSİ YIL:20 SAYI:234-235-236 HAZİRAN-TEMMUZ-AĞUSTOS 2016

234/235/236

Zeynep Eren/Askerlikte Hak Aramanın Çevrimiçi Hâlleri	211
Gülsüm Ekinci/Dijital Kültür-Sivil Hareket İlişkisi	215
Sevde Kaya/Dijital Kültür Çağında Toplumsal Hareketler	220
Gamze Samutoğlu/Siberfeminizm	223
D- EKONOMİ, HUKUK	
Çağatay Koparal/Marka Kabileleri: Yaydan Selfie Çubuğuna	227
Umut Osmanlı/Dijital Kültür Çağında Emegin Değersizleştirilmesine Bir Eleştiri: Richard Sennett'te Zanaatkar Kavramı	231
Cemil Şinasi Türün/Türkiye'de Bitcoin Altyapısı 40 Yıldır Var!	234
Ali Rıza Çam/Bilişim Işığında Yargının Geleceğine Yön Vermek	238
Hayri Bozgeyik/Copyleft, Copyright Kavramları ile Bunların Dijitalleşen Yeni Dünyadaki Yeri ve Anlamı	247
Alpaslan Azapağası/Siber Suçlar: Yeni Suçun Doğası	251
Mehmet Taştan/Sanal Dünyada Reel Soruşturmanın Zorluğu	264
Bahar Emre/Türk Ceza Kanunu Çerçevesinde Bilişim Alanında Suçlar	268
E- GÜVENLİK, DENETİM, SANSÜR	
Mesut Orta/Dijital Çağda Denetim ve Sansür	271
Süha Demirel/Ülkelerin Güvenlik ve İstihbarat Teşkilatları İçin Gelişen Dünyada Bilişimin Önemi ve Dezavantajları	284
Ayşe Nur Akıncı/Kişisel Verinin Sınır Ötesi Yolculuğu	292
Nevzat Büküm/Siber Terörizm	302
Stefan Aust-Thomas Ammann/Anonymous, Şifrepunk ve Hacktivistler: 2.0 Verilerine Özgürlük	317
Baki Kaya/Askeri Siberetik Uygulamaları	324
F- EĞİTİM, GENÇLİK, EĞLENCE	
Jeffrey Doonan/Ada'dan Uyarı	332
Serdar Odacı/Türk Eğitim Sisteminde Teknoloji Kullanımı	335
Emel Baştürk Akca/Teknolojik Tutuculuk Karşısında Z Kuşağını Anlamak; Ortaokul Gençliğinin İnternet Kullanım Algıları	343
Erol Yılmaz/Dijital Kültürün Okuma Alışkanlığına Etkisi	355
A. Hamit Güneş/Dijital Oyunlar, Dijital Oyuncu ve Oyun Dünyasında Kadınlar	367
Eyyub Ergin Ercan/Dijital Oyunlarda Eril Tahakküm	376
Şahin Bayzan/İnternet ve Çocuk/Dijital Yerlilerin İnternet Macerası Dijital Yerlilerden Önceki Süreç	382

Teknolojik Tutuculuk Karşısında Z Kuşağını Anlamak; Ortaokul Gençliğinin İnternet Kullanım Algıları

Emel Baştürk Akca*

GİRİŞ

Z kuşağı, 2000 yılı ve sonrasında, yani bilgisayar ve internet teknolojileri içine doğan kuşağı ifade eden bir kavramdır. Bu kuşak, teknoloji kullanımına olan yatkınlıklarının yanısıra, içine doğdukları ekonomik, siyasal ve kültürel yapının da etkisiyle, bir önceki kuşağa kıyasla sahip oldukları farklı özellikleriyle dikkat çekmektedir. Akıllı telefonlar, ipad'ler ya da tablet bilgisayarlarla çocuk yaşlarda tanıştıkları için çoğu, bu teknolojileri hayatlarının ayrılmaz bir parçası olarak görmektedir. Bu kuşağın yine önemli bir bölümü, İnternet kullanımını konusunda ebeveynleri, hatta öğretmenlerinden daha fazla beceriye sahiptir. Bu durum gerek eğitimde, gerekse de aile hayatında, yetişkinlerin, genç kuşaklara bilgi ve becerilerini aktardığı geleneksel yapıyı da etkilemektedir. Bu kuşak, diğer kuşaklara göre daha yaşlı ebeveynlere sahiptir. Doğdukları andan itibaren çok fazla uyaranla karşı karşıya kaldıkları için erken yaşlarda eğitilmekte ve daha çabuk mental gelişim göstermektedir (Tuncer, 2014: 123).

Diğer taraftan pek çok ülkede yetişkinlerin, bu kuşağın İnternet teknolojilerini kullanımı konusunda kaygılar yaşadığı, hatta teknolojik tutuculuğa varan bir tavırla onları denetlemek istediği görülmektedir. Z kuşağı önceki kuşaklardan, yalnızca teknoloji kullanımları açısından değil, çalışma hayatından tüketim alışkanlıklarına kadar çok çeşitli konularda farklı özellikler sergilemektedir. Bu çalışmanın temel sorunsalı, İnternet teknolojilerinin içine doğmayan, bu teknolojiye dair bilgi ve becerileri sonradan edinmeye çalışan ve dijital göçmenler olarak da adlandırılan günümüz yetişkinlerinin, Z kuşağının İnternet kullanım pratiklerini ve buna yükledikleri anlamları ne kadar kavrayabildiğidir. Bu amaçla, sürekli olarak haklarında konuşulan, hatta çoğu zaman teknoloji bağımlısı olmakla eleştirilen Z kuşağının kendisiyle görüşmeler yapılmış ve onların algıları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kuşak Teorisi; X, Y ve Z kuşakları

Kuşak teorisi, William Stauss ve Neil Howe'un 1991 yılında yazdıkları "Generations" başlıklı kitapla gündeme gelmiş, siyaset, pazarlama ve iş dünyası gibi alanlarda Strauss ve Howe'un görüşleri temel alınarak çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Yazarlar, Amerikan tarihindeki belli dönüm noktaları üzerinden, tekrarlanan bir kuşaksal döngü olduğunu savunmakta ve bu kuşakların özelliklerini betimlemektedir. Daha sonra yayınladıkları "13th Gen" ve "The Fourth Turning" (Dördüncü Dönemeç)¹ kitaplarıyla teoriyi geliştirmişlerdir.

Kuşak teorisi, belirli zaman aralıklarında dünyaya gelmiş olan bireylerin içine doğdukları sosyal, ekonomik ve kültürel yapıların etkisiyle benzer karakter özellikleri taşıdığı tezine

* Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi, Bilişim Anabilim Dalı Başkanı

¹ 13th Gen: Abort, Retry, Ignore, Fail?, NY: Vintage Books, 1993; The Fourth Turning: An American Prophecy - What the Cycles of History Tell Us About America's Next Rendezvous with Destiny, Broadway, NY: Broadway Books, 1997.

dayanmaktadır. Sullivan ve diğerlerinin vurguladığı gibi, bu ortak özelliklerin yanı sıra aynı doğum yıllarını paylaşan bireyler birbirlerini aynı grubun üyeleri olarak tanımlamakta, aralarında bir ortaklık duygusu da oluşmaktadır. Öte yandan farklı yaş dönemlerindeki ise farklı kuşakların üyeleri olarak görmekte ve aralarındaki farklılıkların da ayırdındadırlar. Bu nedenle aynı kuşağa mensup bireyler diğer kuşaklara mensup bireylerden ayırt edilebilir. Aynı kuşaktan gelen bireyler için sadece paylaşılan yıllar değil, paylaşılan sosyal ve tarihsel olaylar da, kuşakların özelliklerini kalıcı olarak etkilemektedir (2009: 290).

Kuşak teorisinin görüşlerine dayanarak, farklı kuşak ayrımları ortaya konulmuştur. Kuşaklara verilen isimler ve kapsadıkları dönem konusunda tam bir uzlaşma olmasa da kuşak teorisi, belli tarihsel koşulların bireyler üzerinde ortak bazı etkiler bıraktığı ve buna paralel olarak kuşakların belli karakteristik yapıya sahip olduğu noktasında haklıdır. Ancak kuşaklar arasındaki ayrımların hangi kriterler üzerinden belirleneceği noktasında tartışmalar yaşanır. Kuşaklar basitçe bir yaş dönemini mi ifade etmektedir, yoksa sosyolojik gelişmeler çerçevesinde mi ayrılmalıdır? “Nitekim kuşak kavramını sosyolojik olarak ele alan çalışma sayısı oldukça fazla olup bu çalışmalar güçlü bir temele sahiptir. Ancak yapılan uygulamalı araştırmalar kuşaklar arasındaki net ve kesin farklılıklara ulaşmaktan uzak olmaktadır (Pary Urvin, 2010’ dan akt. Aydın ve Başol, 2014: 3).

Tarih aralıkları ve isimler kimi kaynaklarda farklılıklar gösterse de genellikle beş farklı kuşaktan söz edilmektedir; Sessiz Kuşak (Gelenekseller, 1900-1945), Bebek Patlaması Kuşağı (1946-1964), X Kuşağı (1965-1980), Y Kuşağı (1981-1999) ve Z kuşağı (2000 ve sonrası). Howe ve Strauss ise 1982 yılı ve sonrasında doğanları Millennials olarak adlandırmaktadır. Yazarlar kuşaklar arasındaki ayrımları, Amerikan tarihinin gelişime odaklı olarak yapmakta ve buna göre Millennials kuşağının, Reagan’ın başkanlık döneminin ilk yıllarından başladığını ve 90’larda Clinton yönetimi döneminde eğitim hayatlarına başladıklarını anlatmaktadır (2000: 4). Millennials, şuanda 30 ve üzeri yaşlara ulaşmış, toplum ve iş hayatının temel dinamiklerinden birini oluşturmaya başlamıştır. Birçoğu anne baba olmuş, iyi eğitim almış olanları yönetici kademelerine ulaşmıştır. Bu nedenle tüketim, oy verme davranışları ve iş yaşamındaki tutumları gibi konular üzerinden en çok araştırılan kuşaklardandır.

Diğer taraftan üzerinde en çok konuşulan kuşaklardan biri de 2000 ve sonrasında doğanlara işaret eden Z kuşağıdır. Bu kuşağın en belirgin özelliği, bilgi ve iletişim teknolojilerine olan yakınlığıdır. Özellikle son iki kuşağı ifade eden Y ve Z kuşakları bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişim üzerinden tanımlanmaktadır. Teknolojik gelişmelerin hızına paralel olarak kuşaklar arasındaki geçişlerin de daha hızlı olduğu ifade edilmekte; artık on-onbeş yıl içinde yeni bir kuşağın ortaya çıktığına işaret edilmektedir. Çalışmada, şuan en büyüğü 16 yaşlarında olan Z kuşağının özelliklerinden söz edilerek bilgi ve iletişim teknolojileri konusunda önceki kuşaklardan farkları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

İnternet Nesli Z Kuşağı

Z kuşağı, İnternet teknolojilerinin içine doğan ve bu özellikleri nedeniyle dijital yerli olarak da adlandırılan çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. En belirgin özellikleri dijital teknolojilerle kurdukları sıkı ilişkidir. Bu nedenle bu kuşağa “Kuşak I”, “İnternet Kuşağı”, “Next Generation” ya da “iGen” adları da verilmektedir (Aydın ve Başol, 2014:4). Her ne kadar Türkiye ve dünyanın belli bölgelerinde İnternet, bilgisayar ve mobil cihazlara erişmek ya da sahip olmak konusunda hala bazı sıkıntılar mevcut olsa da Z kuşağının büyük bölümü için internet ve cep telefonları vaz geçilmezler arasında yer almaktadır.

Sosyal ağları yoğun bir biçimde kullanmakta ve buna paralel olarak geleneksel sosyal ilişkiler konusunda da farklı davranışlar geliştirmektedirler. Mengi'nin belirttiği gibi, “uzaktan ilişki kurabildikleri” için yalnız yaşayabilecekleri savunulmaktadır. Başka bir ifadeyle sosyal ağlarda “güçlü” ilişkiler kurabiliyorken, yüz yüze iletişim konusunda daha zayıf oldukları (olacakları) savunulmaktadır. (<http://www.kigem.com/is-basarisinda-kusak-farki.html>). Strauss ve Howe ise bu kuşağı aşırı bireyselleşme ve yalnızlık yaşayacak kuşak olarak tanımlamaktadır (1991'den akt. Aydın ve Başol, 2014:4).

Z kuşağı, İnternet ve mobil cihazlarla olan sıkı ilişkileri nedeniyle çoğu zaman yetişkinlerin eleştirilerine maruz kalmakta ya da yukarıda geçen ifadelerde olduğu gibi sosyal ilişkilerinin zayıf olduğu yönünde önyargılarla anılmaktadır. Ebeveynleri bazen onları, bilgisayar oyunları ya da internet bağımlısı olarak tanımlamakta, bu teknolojilerle fazla zaman geçirmeleri nedeniyle okul başarılarının düşeceği ya da çevrimiçi ortamlarda olumsuz durumlarla karşı karşıya kalacakları kaygısı taşımaktadır. Bu kaygılar, eğitimciler ve politika üreticiler tarafından da paylaşılmakta ve gençlerin internetin zararlı etkilerinden korunmasına odaklı söylemler ağırlıklı olarak gündeme gelmektedir. Buna karşılık bu kuşağın internet, sosyal ağlar ve cep telefonu gibi mobil cihazlarla kurduğu ilişkiyi, onların kendi gözünden, dilinden anlamaya yönelik çalışmalar görece daha azdır.

Bu kuşak, eğitim süreçlerine katılma ve öğrenme becerileri noktasında da önceki kuşaklardan farklılıklar göstermektedir. Öncelikle çevrimiçi ortamın metinlerarasılığı, yani bir metinden başka bir metne atlama ya da metinlerin iç içe yerleştirilmesi özelliği nedeniyle Z kuşağının aynı anda birden fazla konuya odaklanabildiği düşünülmektedir. Buna karşılık bir konu üzerinde odaklanabilme süresi ise daha kısadır. Ayrıca bilgiye ulaşma yolları da oldukça çeşitlenmiş, ödev hazırlamak ve araştırma yapmak kavramları da değişime uğramıştır. Geleneksel öğrenme yöntemleri ve ortamlarının daha önceki nesillerde olduğu gibi onların dikkatlerini çekmede yeterli olamayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle öğretim programlarının/ortamlarının yenilikçi teknolojilerin kullanımına imkân sağlayacak şekilde yeniden şekillendirilmesinin zorunlu hale geldiği (Somyürek, 2014: 66) vurgulanmaktadır. Günümüzde, öğrenme süreçlerinin bilgi ve iletişim teknolojileriyle desteklenmesinin yanı sıra, bu teknolojileri bilinçli ve etkili kullanan bireyler yetiştirmenin de gerekliliği belirtilmelidir.

Z kuşağı, henüz çocukluk ve ilk gençlik yıllarında oldukları için değer yargıları, eğitim hayatı, X ve Y kuşağını temsil eden ebeveynleri ve öğretmenleri hakkındaki fikirleri, başka bir deyişle aralarındaki kuşak farkını nasıl ifade ettikleri gibi konularda yapılan çalışmaların sayısı henüz oldukça azdır. Ancak bu çalışmaların artması, kuşağı daha iyi tanımak, internet teknolojileriyle kurdukları ilişkiyi anlamak ve bir takım ön yargılı hükümlerden kurtularak bu teknolojiler karşısında daha gerçekçi tutumlar geliştirmek adına önem taşımaktadır. Bu çalışmada TÜBİTAK'ın desteğiyle, ortaokul gençliği ile yapılan saha çalışmasının bulgularından yararlanarak bu kuşağın bir bölümünü oluşturan 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin internet kullanım alışkanlıkları, onların internet kullanımını karşısında ebeveynleri ve öğretmenlerinin tutumlarına ilişkin algıları ortaya konulmaya çalışılmıştır². Başka bir ifadeyle yetişkinlerin tutumları, gençlerin gözünden değerlendirilmektedir. Saha çalışması, yedi ilde (İstanbul, Samsun, Ankara, Van, Gaziantep, İzmir ve Adana), 1400 öğrenci ile anket

² Saha çalışması, “Türkiye’de Temel Eğitim Gençliğinde Siber Zorbalık Konusunda Farkındalık Geliştirmek: Gençlerin ‘Siber Zorbalık’ı Algılayışı, Yaygınlığı Ve Farkındalığı İlişkin Alan Çalışması” başlıklı TÜBİTAK projesi (113K170) kapsamında gerçekleştirilmiştir. Desteklerinden dolayı TÜBİTAK’a teşekkür ederiz.

çalışması ve 80 öğrenci ile odak grup görüşmesi yapılması suretiyle 2013-2015 tarihleri içerisinde gerçekleştirilmiştir. Ortaokul gençliğinin, yetişkinlerin tutumuna ilişkin düşüncelerini ortaya koymanın, hem bu kuşağı anlamak hem de dijital teknolojilere daha gerçekçi bir yaklaşım kazanmak açısından önemli olduğuna inanılmaktadır.

İnternet ve Sosyal Ağlarda Neler Yapıyorlar?

Öncelikle çalışmaya katılan öğrencilerin yaklaşık % 77'sinin evinde internet bağlantısı mevcuttur; bu oran Van ve Gaziantep illerinde görece olarak daha düşüktür. Benzer biçimde büyük bölümü akıllı telefon ve tablet bilgisayar gibi cihazlara da sahip olduklarını belirtmektedir. İnternet kullanım amaçları arasında ilk sırada “araştırma yapmak” seçeneği gelmektedir. Gençlerin internet kullanımlarına ilişkin popüler olan yetişkin söylemlerinin aksine, gençler, “araştırma yapmak” seçeneğini ilk sıraya koymuş, ikinci sırada “sosyal ağlar”, üçüncü sırada “oyun oynamak” ve dördüncü sırada ise “sohbet etmek” seçenekleri yer almıştır. Ortaokul gençliği interneti, yalnızca sosyal ağlar, oyun ve eğlence amaçlı değil, ilgi duydukları alanlarla ilgili bilgiye ulaşma aracı olarak da görmektedir. Ancak bu kuşağın kavramlara yüklediği anlamlar farklılaşmaktadır. Örneğin 30 yaş üzeri çoğu anne baba için araştırma yapmak, okul ödevlerini hazırlamak şeklinde anlaşılırken gençler, ilginç videolar, ünlülerin hayatı, basketbol maçlarının önemli anları, şarkı sözleri, uzay, robotlar ve arabalar gibi konularda içeriklere erişmeyi araştırma olarak nitelendirmektedir.

Öğrenciler sosyal ağları ise, en çok arkadaşlarıyla haberleşmek ve eğlenmek için kullanmaktadırlar. İnternet üzerinden müzik dinlemek ve dizi film izlemek, eğlenme amaçlı kullanım örnekleridir. Aşağıdaki alıntılarda da görüleceği gibi bazı öğrenciler, film izleme ve müzik dinlemeyi, yalnızca bir boş zaman aktivitesi olarak değil, aynı zamanda kişisel ilgilerini geliştirdikleri ve çeşitli kazanımlar elde ettikleri faaliyetler olarak değerlendirmektedir.

“Genelde yabancı dizi izliyorum, sonra Twitter ve Tumbler’da arkadaşlarımla vakit geçiriyorum.” (Mavi/Adana/K),

“Facebook’ta bir grubum var, rap müzik türüyle ilgili. Orada yöneticiyim... Birkaç yönetici aldım, onunla ilgileniyorum.” (Van/Beyaz/K),

“İnterneti sadece dizi izlemek için kullanıyorum. İngilizcemi geliştirmek için...” (Ankara/Gri/K).³

En çok kullandıkları sosyal ağ Facebook olmakla birlikte, Twitter ve Instagram giderek popülerleşmektedir. Sosyal ağları aktif biçimde kullanırken bu ortamlarda yetişkinler tarafından denetlenmek istememekte, bu nedenle WhatsApp ve Snapchat gibi sohbet odalarını da yoğun biçimde kullandıkları görülmektedir. Ayrıca sosyal ağlarda birden fazla hesaba sahip olanların sayısı da fazladır.

Gençlere sosyal ağlarda ebeveyn ve öğretmenleriyle arkadaş olup olmadıklarını sorduğumuzda farklı yanıtlarla karşılaşmıştır. Öğrenciler, genel olarak öğretmen ve okul yöneticileri ile –onların paylaşımlarını takip etmek ve kimi zaman da kendilerini göstermek amacıyla- sosyal ağlarda arkadaş olma eğilimindedirler. Ancak onlar tarafından paylaşımlarına sürekli müdahale edilmesini de arzu etmedikleri görülmektedir. Örneğin öğretmenleriyle arkadaşlığının sorun olmadığını belirten bir öğrenci şunları söylemektedir; *"Instagram ve Facebook'ta arkadaş öğretmenlerim var. Pek bir şey yapmadıkları için yorum*

³ Odak grup görüşmelerinde her öğrenciye bir renk verilmiş, öğrenciler buldukları il ve renkleri ile anılmıştır.

falan, rahatsız olmuyorum.” (Mavi/izmir/E). Öte yandan bazı öğrenciler, paylaşımları nedeniyle yargılanmak ya da cezalandırılmak kaygısıyla öğretmenleriyle sosyal ağlarda arkadaş olmak konusunda çekinceleri olduğunu belirtmektedir. Bu çekinceler nedeniyle yalnızca güven duydukları öğretmenleriyle arkadaş olmayı tercih etmektedirler. Araştırmaya katılan öğrencilerden biri "Sadece bir tane öğretmenim ekli. Çünkü o öğretmenimi seviyorum. Sürekli benim meslek seçimimde ya da başka seçimlerde bana yardım ettiği için sadece onu ekledim diğer öğretmenlerimin hiçbiri ekli değil." (Lacivert/Van/E) diyerek güven faktörünün önemini vurgulamaktadır.

Çevrimiçi ortamda okul yöneticileri ve öğretmenlerle arkadaş olmadıklarını belirten öğrenciler, genel olarak öğretmenlerin *kontrol edici* bir tutuma sahip olduklarına ilişkin ortak bir görüşe sahiptirler. Örneğin bu araştırmaya katılan bir öğrencinin görüşleri şöyledir; *"Öğretmenlerimi engelliyorum. Çünkü ben bir şey paylaşısam gelip benim yüzüme söylüyorlar sen şunu paylaştın diye. Sinir oluyorum."* (Lila/Van/K). Elbette, yönetici/öğretmenler öğrencilerini, gelişimlerini sekteye uğratacak risklerden korumakla görevlidir. Ancak onların bütün paylaşımlarını kontrol etmeye çalışmak öğrenciler üzerinde baskı oluşturmakta ve iletişim kanallarının kapanmasına neden olmaktadır.

Ebeveynlerle arkadaş olma konusunda da benzer kriterlerin söz konusu olduğu söylenebilir. Aileleriyle aralarında güven ilişkisi olduğunu vurgulayan gençler, onlarla arkadaş olma konusunda bir sorun yaşamadıklarını belirtmektedir. Buna karşılık aileleri tarafından sürekli olarak gözetim altında tutuldukları hissi yaşayan gençler, onları sosyal paylaşım ağlarına eklemek konusunda isteksiz görünmektedir. Bazı gençler ise birden fazla hesaba sahip olduklarını ve bu hesaplardan birini yalnızca arkadaşları ile sınırlı tuttıklarını ifade etmektedir. Bu yanıtlar, Z kuşağının hem teknolojik becerilerini, hem de denetlenme ve kontrole direnç gösteren özgürlükçü yapılarını ortaya koymaktadır. Çalışmanın yapıldığı grubun "ergen" olarak nitelendirilen yaş grubuna dahil oldukları göz önüne alındığında, Santrock'un şu sözlerini de dikkate almak gerekmektedir; "... ergenler her ne kadar isyankar görünse de yetişkinlerin görüşlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Onların desteğini hissetmek ve kendilerine güven veren yetişkinlerle paylaşımlarda bulunmak her ergenin gereksinim duyduğu bir şeydir. Ancak ergenler kendilerini sorgulayan, kontrol eden, baskı altına almaya çalışan yetişkinlerle ilişki kurmak istemezler (Santrock, 2014). Bu nedenle bu kuşağın sosyal ağlardaki davranış biçimlerini ve arkadaşlarıyla kurdukları ilişkileri anlamak, onları sosyal ağlarda yalnız bırakmamak açısından da önem taşımaktadır.

Denetlenemeyeceklerini Düşünüyorlar

İnternet teknolojileri ile eğitim hayatlarının ileriki yıllarında ya da iş hayatında tanışan, mailleşmeyi ve verileri diskette saklamayı bile zorlanarak öğrenmiş olan pek çok yetişkin için Z kuşağının bu teknolojilerle bu kadar iç içe olması kaygı uyandırmakta ve onları denetlemek yönündeki eğilimleri güçlendirmektedir. Görüşmelerde öğrencilere, ailelerinin internet kullanımını konusunda nasıl bir tutum içinde oldukları sorulmuş ve büyük bölümü ailelerinin, internet kullanımlarını kimi zaman yasaklayıcı yöntemlere de başvurarak denetlemeye çalıştıklarını söylemiştir. Bu soruya verilen yanıtlar genel olarak üç kategoride toplanabilir;

- "ailem açıkça çeşitli yollara başvurarak internet kullanımımı denetlemeye çalışır",
- "denetlemeye ihtiyaç duymaz",
- "istese de denetleyemez".

Ailelerinin denetlemeye ihtiyaç duymadığını belirten öğrenciler, bunun nedeni olarak derslerinin iyi olmasını ya da çok fazla internet kullanmamalarını göstermektedir. Ancak bu grupta yer alanların hemen hepsi, notlarının düşmesi ya da internet kullanım sürelerinin artması durumunda internet erişimi, tablet ve cep telefonu kullanımlarının kısıtlandığını (ya da kısıtlanacağını) söylemektedir. Çevrimiçi ortamda hak ve sorumluluklarının farkında olduklarını ve bu nedenle aileleriyle bir güven ilişkisi kurduklarını söyleyen gençlerin sayısı ise daha azdır.

Gençlere göre, çocuklarını denetlemeye çalışan aileler farklı yöntemlere başvurmakla birlikte, bu yöntemler aslında standart biçimde sınıflandırılabilir. Bu denetim biçimlerinin başında şifre koymak ya da bazı siteleri engellemek gibi teknolojik müdahaleler gelmektedir. Bu tarz bir denetim için ebeveynlerin bilgi ve iletişim teknolojileri konusunda belli bir yetkinliğe sahip olmaları gerekmektedir. Görüşme yapılan bütün illerde öğrenciler, ailelerinin bu tarz denetim girişimleri içinde olduklarını söylemişlerdir. Ancak genellikle bu tür engellemelerin öğrenciler tarafından kolaylıkla aşılabildiği de görülmektedir. Gençlerin önemli bir bölümü, teknolojik denetime dair girişimleri sonuçsuz bıraktıklarını söylemektedir. Büyük bölümü şifreyi öğrenerek / tahmin ederek ya da şifreyi kırarak bilgisayar ve interneti kullanmayı başardıklarını belirtmektedir.

Bir öğrenci, *“Babam (annemin kışkırtmasıyla) bilgisayara şifre koymaya çalışıyor. Çaktırmadan bilgisayarın şifresine baktığım için sorun olmuyor, yine giriyorum”* (K/Mavi/Van) demiştir. Bir başka öğrenci ise ailesinin bilgisayara şifre koymayı denediğini ancak şifreleme işlemini kendisinin engellediğini anlatmıştır; *“Şifre koyamıyorlar çünkü şifre koydukları zaman denetim masasını kilitledim. Normalde kilitlemiyor, İnternette özel kodlarını bulup kilitledim şifre koymasınlar diye”* (E/Lacivert/Van/).

“İki üç kere şifreyi kırdım, yine yaptılar. Yine dışarıdan internete girip şifre kırmayı öğrendim, gelip evde kırdım. Sonra bir daha şifre koymadılar” (E/Turuncu/Van).

“Her şeyi gizli sekmeden yapıyorum. Çünkü her girdiğim siteye teker teker bakıyorlar. Telefonda da aynı şekilde tablette de aynı şekilde... Ama gizli sekmeden yapınca göremiyorlar.” (E/Kırmızı/İstanbul).

Gençlerin bu sözleri, yukarıda belirtildiği gibi Z kuşağının teknoloji kullanımı konusundaki becerilerinin yetişkinlerden daha fazla olduğunu kanıtlamaktadır. Yetişkinlerin denetim çabası çoğu zaman sonuçsuz kalmakta, gençler teknik becerileri ile bu engelleri aşabilmektedir. Öyle ki İstanbul’dan bir öğrenci, *“benim denetimden kaçmak gibi bir becerim var”* demiştir. Aslında denetimden kaçma becerisi, onun İnternet teknolojilerini kullanma konusunda ebeveyn ve öğretmenlerinden daha yetkin olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim bu yetkinlik, bu kuşağın özgüvenini de arttırmaktadır. Ebeveynlerin ısrarlı açık denetim çabası, aşağıdaki öğrencilerin görüşlerinde dile getirdikleri gibi bazen karşılıklı restleşmelere varmakta ve ergenler bu denetimi tamamen reddetme yoluna gitmektedir.

“Hafta içinde (bilgisayar oyunu oynamama) yasak koymuşlardı, ben yine de oynuyordum” (E/Beyaz/Samsun),

“Bazen ders çalışmadığım için şifre koyuyorlar. O şifreyi de buldum ben. Hep aynı şifreyi koyuyorlar” (E/Lacivert/İstanbul),

“Bana karışmıyorlar, çünkü dinlemiyorum. Baya söylediler, sonra ben dinlemeyince artık söylemiyorlar. ‘Ders çalış’ falan dediler. Ama ben ders çalışmayı hiç sevmem.” (K/Beyaz/İzmir).

Gençler çevrimiçi ortamda da özgür olmak ve bir denetime ihtiyaç varsa bunu kendileri yapmak, yani otokontrol geliştirmekten yanalar. Nitekim aileleri ile bir güven ilişkisi

kurduklarını, internet konusunda aileleri tarafından bilinçlendirici sohbetler yapıldığını söyleyen gençler, gerek internette geçirilen süreyi kontrol etme, gerekse de çevrimiçi ortamın riskleriyle baş etme konusunda kendilerini daha yeterli hissetmektedir.

“Öğretmenler Yetişkince Davranıyor”

Ortaokul gençliğine, çevrimiçi ortamda bir sorun yaşamaları halinde bunu öğretmen ya da okul yöneticileriyle paylaşıp paylaşmayacakları sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen yanıtlar, onlarla kurdukları güven ilişkisini ortaya koymak adına önemlidir. Öğrencilerin büyük bölümü, yaşadıkları sorunu öğretmenleri ile paylaşmak konusunda isteksizdir.

Öğrencilerin durumu okulla paylaşmaya isteksiz olmalarının nedenlerine bakıldığında ise okul personeline yönelik algıları, geçmiş olumsuz deneyimleri ve kendi çözümlerinin etkililiğine inanmaları ön plana çıkmaktadır. Gençlerin bazıları, öğretmenlerinin çevrimiçi sorunlarını çözebilecek yeterlilikte olmadığı düşüncesindedir. Bu nedenle öncelikle kendi kendilerine ya da arkadaşlarının desteğini alarak sorunla baş etme eğilimi içindedirler.

Diğer yandan bazı gençler, öğretmenleriyle aralarındaki kuşak farkına dikkat çekmiş ve öğretmenlerin yeni neslin sorunlarını anlamadıklarını söylemiştir. Bu durumu bir öğrenci şu sözlerle ifade etmektedir: *“Ben de (yaşadığım sorunu) öğretmenlerime anlatmam. Çünkü arkadaşlarım beni daha iyi anlayabilir, çünkü yaşıtız. Onlar benim hissettiklerimi hissedebilir ama öğretmenler bizden çok büyük oldukları için... gerçekten onların yaşadığı çocukluk dönemiyle bizim yaşadığımız çocukluk dönemi çok farklı. O yüzden, mesela küfür onların zamanında çok yaygın değildi ama bizde çok yaygın...”* (Sarı/Adana/K).

Bu sözler, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeyle kuşaklar arasındaki farkın büyüdüğü yönündeki tespitleri destekler niteliktedir. Bu öğrenci, öğretmenlerini “çok büyük” (yaşça çok ileri) görmekte ve öğretmenlerinin çocukluğu ile kendi dönemi arasında büyük farklar olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca küfürlü konuşma konusundaki vurgu, gençlerin sosyal ağlarda kullandıkları dile gönderme yapmaktadır. Yüzyüze iletişimde kullanmadıkları argo ve küfürlü ifadeler sosyal ağlar ve çevrimiçi sohbetlerin doğal bir parçası gibi görünmektedir.

Bir başka öğrenci ise; *“Öğretmenler bizi anlamıyorlar yani. Bizim bu konuda ne hissedeceğimizi düşünmeden bir çözüm bulmaya çalışıyorlar, yetişkince...”* sözlerini kullanmaktadır. “Yetişkince” ifadesi, yetişkinlerin genç kuşağı yeterince anlamadığı, onlarla empati kurmadıkları, gençlerin sorunlarına kendi dünyaları içinden çözümler üretmeye çalıştıklarını anlatmaktadır.

Öğretmenleri ile aralarındaki kuşak farkına dikkat çeken öğrenciler, çevrimiçi ortamlarda yaşadıkları sorunları arkadaşlarıyla paylaşacaklarını, çünkü arkadaşlarını her konuda kendilerinin en büyük destekçisi olarak gördüklerini belirtmektedirler. Bu ifadeler, yukarıda belirtilen, aynı kuşağı paylaşanlar arasında bir benzerlik duygusunun oluştuğu, farklı kuşaklarla ise bir ayrışmanın yaşandığına ilişkin görüşü desteklemektedir.

Bu çalışma gençlerin, öğretmenleriyle yaşadığı kuşak çatışmasının önemli unsurlarından birinin teknoloji kullanımı konusunda olduğunu göstermektedir. Gençlerin önemli bir bölümü, öğretmenler ve okul yöneticilerinin, tıpkı ebeveynleri gibi internet teknolojilerinin kullanımı konusunda tutucu bir tavır içinde olduklarını düşünmektedir. Bu düşüncelerini de geçmişte yaşadıkları deneyimlere dayandırmaktadırlar. Örneğin Samsun’den bir erkek öğrenci, *“mesela müdüre gidip Metin 2’de hesabım çalındı desem, bana niye oynuyorsun der.”* sözleriyle bilgisayar oyunlarına ilişkin olumsuz tavrı özetlemektedir. Benzer şekilde sosyal ağlarda bir sorun yaşadıklarında, öğretmenlerin bu sorunu çözmekte onlara yardımcı olmak yerine, neden

sosyal ağları kullandıklarını sorgulayacaklarını ve belki de sonuçta, internet kullanımına ilişkin bir kısıtlama ile karşılaşacaklarını düşünmektedirler. Bu düşünceleri kendilerinin ya da arkadaşlarının yaşadığı deneyimlerden temellenmektedir. Bilgisayar oyunları ve sosyal ağların kullanımı söz konusu olduğunda öğretmenler ve ebeveynlerin büyük bölümü en güvenli yolun gençleri bunlardan olabildiğince uzak tutmak olduğunu düşünmektedir. Ancak İnternet temelli teknolojiler günümüz dünyasının önemli bir parçasıdır ve yaşamımızdaki yeri gün geçtikçe artacaktır.

Değerlendirme ve Sonuç

Çalışmada, Z kuşağının üyelerinden bir bölümünü oluşturan 12-15 yaş grubu gençlerle yapılan anket ve odak grup görüşmeleri sonucunda, bu yaş grubunun internet kullanım alışkanlıkları ve yetişkinlerin, gençlerin internet kullanımları konusundaki tutumlarına ilişkin algıları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Z kuşağına ilişkin tanımlamalarda, bu kuşağın internet teknolojileri içine doğan ve bu nedenle interneti yaşamlarının vazgeçilmez bir parçası olarak gören bir kuşak olduğu belirtilmektedir. Yapılan çalışmada da öncelikle Türkiye’de söz konusu yaş grubunun büyük bölümünün internet bağlantısı, bilgisayar ve cep telefonu gibi mobil cihazlara sahip olduğu görülmüştür. İnternet kullanım süreleri ise –süre konusunda kendilerini sınırlandırdıklarını söyleyenlerde bile- günde yaklaşık 3-5 saate ulaştığını göstermektedir.

Ayrıca teknoloji kullanımı konusundaki becerilerinin çoğu zaman öğretmen ve ebeveynlerinden daha ileri olduğu da ortaya konulmuştur. Teknik becerisi daha yüksek olan gençlerin kendilerine güvenleri de oldukça yüksektir. Buna karşılık yetişkinlerin, gençlerin internet teknolojilerini kullanımı konusunda kaygılar yaşadığı ve internet kullanımlarının denetlenmesi yönünde bir eğilim içinde oldukları da görülmüştür. Fakat gençlerin bu denetimi onaylamadıkları, hatta sahip oldukları teknik beceri sayesinde denetimi olanaksız kıldıkları, çalışmanın ortaya koyduğu önemli sonuçlardan biridir. Hatta gençler, ailelerinin denetim adına yaptıkları örtük girişimleri bile fark etmekte ve bunu bertaraf etmenin yollarını bulabilmektedir. Bilgisayar ve internete şifre koymak, internette ziyaret edilen sitelerin izini sürmek gibi girişimler Z kuşağının gençleri için çok naif girişimlerdir. Çünkü pek çoğu şifre kırmak, gizli sekmeler kullanmak ve internet geçmişini silmek gibi becerilere ya da ihtiyaç duyduklarında bunu öğrenebilecekleri arkadaşlara sahiptir.

İnternet, sosyal ağlar ve bilgisayar oyunlarına karşı olumsuz bir tutum içinde olmak, özellikle de çalışmanın yapıldığı yaş grubu için anlaşılabilir bir tutum olarak görülmemektedir. Bu nedenle, yetişkinlerle aralarındaki kuşak farkının büyüklüğünden ve yetişkinlerin onları anlamadığından söz eden öğrenciler bulunmaktadır.

Bu kuşağın ders çalışma performansları da önceki kuşaklardan farklılık göstermektedir. Ders kitabından saatlerce konu okuyup, notlar çıkartabilenlerin sayısı giderek azalmakta, daha kısa sürelerle, görsel ve işitsel materyallerin desteğiyle çalışmaya odaklanabildikleri görülmektedir. Bu nedenle gençleri internette uzaklaştırarak okul başarısını yükseltme düşüncesi de çoğu zaman arzu edilen sonucu vermemektedir. Özellikle eğitim alanında bu yeni kuşağın öğrenme süreçleri ve pratikleri sağlıklı biçime gözlemlenerek yeni yöntem ve tekniklerin hayata geçirilmesi önem taşımaktadır. Öğrenilenlerin sınavlara yönelik olarak tekrar edilmesi noktasında da yine internet teknolojilerinden yararlanma yoluna gidilmelidir.

Ortaokul gençliğinin görüşleri, İnternette uzak kalmanın onlar için oldukça zor olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle yasaklayıcı tutumlar, gençlerde kaygı yaratmakta, çevrimiçi

ortamda karşılaştıkları olumsuzlukları bile yetişkinlerle paylaşmama eğilimi oluşturmaktadır. Yetişkinlerin denetim çabaları da kolayca bertaraf edilebildiği için bu teknolojiler konusundaki tutucu yaklaşımların gençleri çevrimiçi ortamlarda yalnızlaştırıcı bir sonuç ortaya çıkardığı görülmüştür.

Gençlerin çok uzun sürelerle sosyal ağlar ya da bilgisayar oyunları ile zaman geçirmesi, kendi zamanlarını doğru yönetememek anlamında elbette bir sorundur. Ayrıca çevrimiçi ortamlarda bir takım risklerle karşılaşabilecekleri de bir gerçektir. Ancak bununla baş etmenin yolu, teknoloji konusunda tutucu bir tavır geliştirmekten değil, bu kuşağın alışkanlıkları, becerileri ve davranış biçimlerini daha iyi anlamaktan geçmektedir. Bununla birlikte, teknoloji kullanım becerilerinin geliştirilmesi kadar, bilgisayar oyunları ve sosyal ağların ekonomi-politiği; enformasyonun doğrulunu test etme; siber zorbalık, nefret söylemi gibi hak ihlalleri ve bunlar karşısında neler yapılabileceği gibi konularda da yetkin hale gelmeleri oldukça önemlidir. Dijital kuşak olarak adlandırılan Z kuşağının, bu bilgi ve becerilerle donatılarak dijital yurttaşlar haline gelmeleri hedeflenmelidir.

KAYNAKLAR

Aydın, Ç. G. ve Başol, O. (2014), “X ve Y Kuşağı: Çalışmanın Anlamında Bir Değişme Var mı?”, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 4/4, ss: 1-15.

Howe, N. & Strauss, W. (1991), *Generations: The History of America’a Future, 1584 to 2069*, NY: Morrow.

Howe, N. & Strauss, W. (2000), *Millennials Rising: The Next Great Generation*, NY: Vintage Books

Mengi, Z., “İş Başarısında Kuşak Farkı”, <http://www.kigem.com/is-basarisinda-kusak-farki.html> (Erişim Tarihi: 04.04.2016)

Santrock, J. W. (2014). *Life-span development*. Boston: McGraw-Hill.

Somyürek, S. (2014), “Öğrenme Sürecinde Z Kuşağının İlgisini Çekme: Artırılmış Gerçeklik”, *Eğitim Teknolojisi; Kuram ve Uygulama*, 4/1, ss: 63-80.

Sullivan, S.E., Forret, M.L., Carraher, S.M., Maiminero, L.A. (2009), “Using the Kaleidoscope Career Model to Examine Generational Differences in Work Attitudes”, *Fairfield University Digital Commons*, 14/3, pp: 284-302

Tuncer, A. İ. (2014). İnternet Reklamlarının X, Y ve Z Kuşakları Üzerindeki Etkisi, *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi KİLAD*, S:12, ss: 119-136.